

3. JAKIE BYŁY POCZĄTKI MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO?

Aby udzielić odpowiedzi na to pytanie, należy najpierw zadać kilka innych pytań.

Jakie normy prawne dotyczyły konfliktów zbrojnych w czasach poprzedzających narodziny współczesnego prawa humanitarnego?

Początkowo istniały w tej dziedzinie normy niepisane, oparte na zwyczajach. Następnie stopniowo zaczęły wchodzić w życie umowy dwustronne (kartele) o różnym stopniu szczegółowości. Strony wojujące zawierały je czasami już po zakończeniu walk. Istniały także regulaminy wydawane przez państwa dla ich własnych oddziałów wojskowych (zob. "Kodeks Liebera" - niżej). Zakres praw stosowanych wówczas w konfliktach zbrojnych był zatem ograniczony zarówno w czasie, jak i w przestrzeni, gdy obowiązywały one tylko w trakcie danej bitwy bądź konkretnego konfliktu. Normy te były ponadto dość różnorodne w zależności od okresu, miejsca, systemu wartości i cywilizacji.

Kim byli prekursorzy współczesnego prawa humanitarnego?

Istotną rolę w stworzeniu współczesnego prawa humanitarnego odegrali dwaj ludzie: Henry Dunant i Guillaume-Henri Dufour. Dunant przedstawił taki pomysł w opublikowanej w 1862 r. książce "Wspomnienie Solferino". Pomny swoich własnych doświadczeń wojennych, generał Dufour natychmiast udzielił Dunantowi wsparcia moralnego przewodnicząc konferencji dyplomatycznej w 1864 r.

Dunant: "Czy przy pewnych szczególnych okazjach, gdy na przykład spotykają się wodzowie sztuki wojennej różnych narodowości (...) nie byłoby pożądanym, aby wykorzystali oni tego rodzaju kongresy dla określenia jakich zasad międzynarodowych, uświęconych konwencją i z istoty swojej nienaruszalnych, które skoro już zostaną uzgodnione i zatwierdzone, mogłyby służyć jako podstawa dla stowarzyszeń pomocy rannym w różnych krajach Europy?" (zob. okładka).
Dufour (do Dunanta): "Musimy dostrzec, dzięki takim przykładom, jakie pan opisał, ile łez i męczarni kryje w sobie chwala bitewnych pól".

W jaki sposób idea stała się rzeczywistością?

Za namową pięciu członków - założycieli MKCK, rząd Szwajcarii zwołał w 1864 r. konferencję dyplomatyczną z udziałem 16 państw, które przyjęły Konwencję o polepszeniu losu rannych żołnierzy w armiach czynnych.

Jakiego przełomu dokonała ta konwencja?

Konwencja genewska z 1864 r. stworzyła podstawy współczesnego prawa humanitarnego.

Jej najistotniejsze cechy to:

- spisanie w niej stałych norm o powszechnym zasięgu, które miały chronić ofiary konfliktów;
- jej wielostronny charakter - fakt, że była otwarta do przystąpienia przez wszystkie państwa;
- sformułowanie obowiązku zapewnienia opieki wszystkim rannym żołnierzom, bez dokonywania pomiędzy nimi jakiegokolwiek rozróżnienia;
- wprowadzenie zasady oznaczania znakiem czerwonego krzyża na białym tle członków personelu medycznego, środków transportu i sprzętu oraz ustalenie nakazu ich poszanowania.

PRAWO HUMANITARNE W CZASACH POPRZEDZAJĄCYCH JEGO KODYFIKACJĘ

Błędne byłoby stwierdzenie, że takie prawo humanitarne, jakie znamy dzisiaj, powstało z chwilą utworzenia Czerwonego Krzyża w 1863 r. lub w momencie przyjęcia konwencji genewskiej w 1864 r. Tak jak nie ma społeczności, która nie posiadałaby jakiego własnego zestawu norm, tak też nigdy nie było wojny, w której nie obowiązywałyby mniej lub bardziej szczegółowe reguły dotyczące rozpoczęcia i zakończenia działań wojennych oraz sposobu ich prowadzenia.

"Ogólnie rzecz biorąc, sposób prowadzenia wojen przez prymitywne ludy może stanowić ilustrację dla różnego rodzaju międzynarodowych reguł wojennych, które znane nam są współcześnie: reguł określających różne typy wrogów; reguł dotyczących okoliczności i sposobu rozpoczynania i

kończenia wojny oraz uprawnień w tym zakresie; reguł wprowadzających ograniczenia co do osób, czasu, miejsca i metod prowadzenia wojny; a nawet reguł w ogóle delegalizujących wojnę". (Quincy Wright)

Prawo wojenne było tworzone przez wielkie cywilizacje już kilka tysięcy lat przed naszą erą: "Ustanawiam te prawa, aby zapobiec ciemieniu słabych przez silnych". (Hammurabi, władca Babilonii)

Wiele starożytnych tekstów, takich jak Mahabharata, Biblia czy Koran zawiera reguły przewidujące poszanowanie przeciwnika. Na przykład *Viqayet* - tekst napisany pod koniec XIII wieku, w szczytowym okresie arabskiego panowania w Hiszpanii - zawiera najprawdziwszy kodeks wojenny. Zatem konwencja z 1864 r. skodyfikowała w formie wielostronnego traktatu i tym samym wzmocniła dawne, fragmentaryczne i rozproszone prawa i zwyczaje wojenne chroniąc rannych żołnierzy oraz osoby udzielające im pomocy.

KODEKS LIEBERA

Ustalono, że od czasu pierwszych wojen, jakie w ogóle były prowadzone, do narodzin współczesnego prawa humanitarnego, strony wojujące przyjęły ponad 500 karteli, paktów, regulaminów i innych tekstów zmierzających do określenia zasad prowadzenia działań wojennych. Zalicza się do nich również Kodeks Liebera, który wszedł w życie w kwietniu 1863 r. Stanowi on pierwszą próbę skodyfikowania istniejących praw i zwyczajów wojennych. Jednak w odróżnieniu od pierwszej konwencji genewskiej (przyjętej rok później) kodeks nie był umową międzynarodową, gdyż był przeznaczony wyłącznie dla żołnierzy Unii walczących w amerykańskiej wojnie domowej.